

व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयांतर्गत उच्च माध्यमिक स्तरावरील व्दिलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रम व उच्च माध्यमिक व्यवसाय अभ्यासक्रम या योजनांच्या सद्यःस्थितीबाबत आढावा घेण्यासाठी समिती गठीत करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: व्हीओसी-२०१२/७८४/प्र.क्र.३१०/व्यशि-४,

मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय विस्तार, मुंबई- ४०० ०३२.

तारीख : २८ ऑक्टोबर, २०१३.

पहा :

- १) शासन निर्णय क्रमांक: व्हीओसी-२०१२/७८४/प्र.क्र.३१०/व्यशि-४, दिनांक ०४ जुन, २०१३.
- २) संचालक (व्यवसाय शिक्षण), व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचे क्रमांक : ४/व्हीओसी/२०१३/२२०३/५१, दिनांक १७ जुलै, २०१३.

प्रस्तावना :

व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयांतर्गत उच्च माध्यमिक स्तरावर व्दिलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रम व उच्च माध्यमिक व्यवसाय अभ्यासक्रम या योजना राबविण्यात येतात. सद्यःस्थितीत राज्यामध्ये व्दिलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रमाच्या ४९ शासकीय, १२९ अशासकीय अनुदानित आणि १४७८ विना अनुदानित व उच्च माध्यमिक व्यवसाय (एच.एस.सी.व्होकेशनल) अभ्यासक्रमाच्या ५३ शासकीय, ९२४, अशासकीय अनुदानित आणि ५३१ विना अनुदानित संस्था कार्यरत आहेत.

व्दिलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रम ही योजना सन १९७६ पासून सुरु झाली आहे. तसेच कोठारी आयोगाच्या १९८६ च्या धोरणानुसार उच्च माध्यमिक अभ्यासक्रम योजना अंमलात आली आहे. आजतगायत या योजनाच्या अभ्यासक्रमात बदल झालेला नाही. +२ स्तरावरील व्दिलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रम व उच्च माध्यमिक व्यवसाय अभ्यासक्रमातील विद्यार्थी पुढील शिक्षणाकडे जात असल्याने या योजनांचा रोजगाराच्या दृष्टिने उद्देश सफल होताना दिसत नाही. याबाबत लोकप्रतिनिधींकडून विचारणा होत होती. अशा परिस्थितीत या योजनांबाबत गुणवत्ता उच्च दर्जाची राखणे व अभ्यासक्रमाचा दर्जा टिकविणे यासाठी या योजनांच्या सद्यःस्थितीबाबत आढावा घेण्यासाठी संदर्भाधिन क्र.१ येथील दिनांक ०४/०६/२०१३ च्या शासन निर्णयान्वये समिती गठीत करण्यात आली होती. तथापि, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयाच्या संदर्भाधिन क्र.२ च्या पत्रान्वये या समिती मधील तज्ञ व्यक्ती, शिक्षक संघटना प्रतिनिधी, शिक्षक आमदार व इतर अधिकाऱ्यांचे नावे नामनिर्देशित करून शासनास प्रस्तावित करण्यात आले आहेत. त्यास शासन स्तरावरून आता, दिनांक ०४/०६/२०१३ चा शासन निर्णय याद्वारे अधिक्रमित करून सुधारीत आदेश निर्गमित करण्याची बाबत शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयातील व्यवसाय अभ्यासक्रमांतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या +२ स्तरावरील व्दिलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रम व उच्च माध्यमिक व्यवसाय अभ्यासक्रम या योजनांच्या सद्यःस्थितीचा आढावा घेण्यासाठी कार्यकारी समिती व उच्चस्तरीय समिती गठीत करण्यास याद्वारे शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

अ) कार्यकारी समितीची रचना व कार्यक्षेत्र :-

कार्यकारी समितीमधील सर्व तज्ञ मंडळी शिक्षक, संघटना प्रतिनिधी, शिक्षक आमदार यांच्याकडून योजनेच्या उणिवासंबंधी सोबत जोडलेल्या प्रपत्र “ अ ” (Annexure “A”) मधील मुद्द्यांनुसार उपाय योजना व सूचना मागविण्यात येतील. कार्यकारी समिती पुढील प्रमाणे गठीत करण्यात येत आहे.

अ.क्र.	कार्यकारी समिती	पद
१	मा.आयुक्त, रोजगार व स्वयंरोजगार व कौशल्य विकास, नवी मुंबई	अध्यक्ष
२	संचालक, (व्यशि) व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई	उपाध्यक्ष
३	सर्व सहसंचालक, प्रादेशिक कार्यालय,	सदस्य
४	दोन शिक्षक आमदार	सदस्य
	(१) श्री.विक्रम वसंतराव काळे, शिक्षक, भाऊ निवास, महाराष्ट्र हाऊसिंग सोसायटी, बार्शी रोड, लातूर.	
	(२) प्रा.डॉ. अपूर्व प्रशांत हिरे, नाशिक विभाग, शिक्षक, मधुरम एन-४२, असी-२/४/५, सप्तश्रृंगी चौक, पवन नगर पोलीस चौकीच्या पुढे, पवन नगर, नवीन नाशिक (सिडको). नाशिक	
५	सहायक संचालक (व्यशि), व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई.	सदस्य
६	२ जिल्हा व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण अधिकारी	सदस्य
	(१) श्री.आर.जी.घुमे, जिल्हा व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण अधिकारी, पुणे.	
	(२) श्री.के.व्ही.खटावकर, जिल्हा व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण अधिकारी, मुंबई-उपनगर.	
७	व्यवसाय शिक्षण संघटनेचे दोन प्रतिनिधी	सदस्य
	(१) श्री.जे.एन.भाभे, नाशिक रोड, कॉलेज, नाशिक.	
	(२) डॉ.युगुल रायलु, धरमपेठ कॉलेज, नागपूर.	
८	६ गटातील ६ पूर्णवेळ शिक्षक	सदस्य
	(१) श्रीमती.अनुराधा गोखले, पूर्णवेळ शिक्षक, बेकरी, शिरोडकर ज्यु.कॉलेज, परेंल, मुंबई.	
	(२) श्रीमती.अलाइस डायसॉल, पूर्णवेळ शिक्षक- मार्केटिंग सेल्समनशिप, स्वामी विवेकानंद ज्यु.कॉलेज, चेंबुर, मुंबई.	
	(३) श्री.एम.के.देशमुख, पूर्णवेळ शिक्षक-फिश प्रोसेसिंग टेक्नोलॉजी, नवेराबाई, ज्यु.कॉलेज, ब्रम्हपुरी, जि.चंद्रपूर.	

अ.क्र.	कार्यकारी समिती	पद
	(४)श्री.नरेंद्र एस.त्रिपाठी, पूर्णवेळ शिक्षक-हॉट्रीकल्चर, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर, ज्यु.कॉलेज वडवली, जि.यवतमाळ. (५)श्री.जे.जे.पाटील, पूर्णवेळ शिक्षक, अँटो इंजिनिअरिंग टेक्निशियन, शासकीय तांत्रिक विद्यालय, नाशिक. (६) श्री.आर.ए.मुल्ला, पूर्णवेळ शिक्षक-मेडिकल लॅब टेक्निशियन, मराठवाडा मित्रमंडळ डेक्कन जिमखाना, पुणे.	
९	६ गटातील ६ पूर्णवेळ निदेशक (१) श्री.अशोक गिरभिडे, पूर्णवेळ निदेशक, मार्केटिंग सेल्समनशिप, टि.एस.बाफना कॉलेज, मुंबई. (२)श्रीमती.लव्हाली थॉमस, पूर्णवेळ निदेशक- बँकींग, स्वामी विवेकानंद ज्यु.कॉलेज, चेंबुर, मुंबई. (३)श्री.आर.पी.क्षिरसागर, पूर्णवेळ निदेशक-फिश प्रोसेसिंग टेक्नॉलॉजी, धरमपरे सायन्स कॉलेज, जि.नागपूर. (४)श्री.एन. एस. लहाने, पूर्णवेळ निदेशक-क्रॉप सायन्स, श्री.शिवाजी ज्यु.कॉलेज मेहकर, जि.बुलढाणा. (५)श्री.वाय.यु.वाडजे, पूर्णवेळ निदेशक, मॅकेनिकल टेक्नॉलॉजी, शासकीय तांत्रिक विद्यालय, नाशिक. (६)श्री.ए.के.लबडे, मेडीकल लॅब टेक्निशियन- राजा धनराजगिरीजी हायस्कूल, रास्तापेट, पुणे	सदस्य
१०	सह संचालक (व्यशि), व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई.	सदस्य सचिव

उपरोक्त समितीच्या सदस्यांकडून प्राप्त झालेल्या उपाययोजना/ सूचनांबाबत बैठकीत चर्चा करण्यात येईल. व त्यानुसार प्रस्ताव संचालक, व्यवसाय शिक्षण यांच्या मार्फत शासनास सादर करण्यात येईल. कार्यकारी समितीने सविस्तर व स्वयंस्पष्ट प्रस्ताव शासनास ३ महिन्यांत सादर करणे आवश्यक राहिल. अध्यक्षांच्या सहमतीने समितीच्या बैठका आयोजित करणे, विषय सूची तयार करणे, इतिवृत्त तयार करणे आणि अंतिमतः अहवाल तयार करण्याची जबाबदारी सदस्य सचिवांची राहिल.

ब) उच्चस्तरीय समिती :-

उच्चस्तरीय समिती पुढील प्रमाणे गठीत करण्यात येत आहे.

अ.क्र.	उच्चस्तरीय समिती	पद
१	मा.प्रधान सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई	अध्यक्ष
२	मा.अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, शालेय शिक्षण व क्रिडा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.	सदस्य
३	मा.प्रधान सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
४	मा.प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.	सदस्य
५	संचालक (प्रशिक्षण), व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई	सदस्य

अ.क्र.	उच्चस्तरीय समिती	पद
६	संचालक (व्यवसाय शिक्षण), व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई	सदस्य
७	संचालक, महाराष्ट्र राज्य तंत्र शिक्षण परीक्षा मंडळ, मुंबई.	सदस्य
८	सचिव, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे.	सदस्य
९	अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळ, मुंबई.	सदस्य
१०	सहसचिव (व्यशि), उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई	सदस्य सचिव

कार्यकारी समितीने दिलेल्या प्रस्तावावर अंतिम निर्णय उच्चस्तरीय समितीमध्ये घेण्यात येईल. उच्चस्तरीय समितीने दिलेला अंतिम निर्णय मा.मंत्री, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग यांना मंजूरीसाठी सादर करण्यात येईल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१३१०२८१६२५४२०५०८ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(सु. हे. पाटणकर)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. आयुक्त, रोजगार व स्वयंरोजगार व कौशल्य विकास, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, नवी मुंबई.
२. मा.प्रधान सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा.अपर मुख्य सचिव शालेय शिक्षण व क्रिडा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
४. मा.प्रधान सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
५. मा.प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
६. संचालक (प्रशिक्षण), व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई.
७. संचालक (व्यवसाय शिक्षण), व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई.
८. संचालक, महाराष्ट्र राज्य तंत्र शिक्षण परीक्षा मंडळ, मुंबई.
९. सचिव, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे.

१०. अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळ, मुंबई.
११. सर्व सह / उपसंचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण, प्रादेशिक कार्यालये
(संचालनालयामार्फत)
१२. मा. मंत्री, उच्च व तंत्र शिक्षण, यांचे खाजगी सचिव
१३. मा. राज्यमंत्री, उच्च व तंत्र शिक्षण, यांचे खाजगी सचिव
१४. निवड नस्ती (व्यशि-४)

Annexure "A"

Sr. No.	Subject	Rating	Concerns of HSC Voc.Edun.	Some Suggested Quality Improvement Measures
1	2	3	4	5
1	Quality	Poor	Low employability (Less than 1%)	I) Establish Accrediting / affiliating bodies.
2	Access	Low	4.2% of academic students	II) Priscrbe key performance indicators (KPIs) for Vocational School.
3	Governance	poor	Ineffective control (94% Private Institutes)	III) Incentivise private Schools, once they achieve basis quality parameters.
4	Human Resources	--	Untrained in professional & technical skill Traditional approach to teaching	IV) Establish dedicated examination body.
5	Practical Training	poor	Inadequate Infrastructure. Inadequate on job Training	V) Joint Venture along with Industry to promote. Strong industry-institute-alumni Linkages.
6	Resources Availability	poor	Insufficient one time Assistance to Private Institute No IRG for institutional development	VI) Intraduce Vocational Courses at Diploma/Degree Level.
7	Industry Linkage	poor	No Interaction with Industry. No Invitation to Industry People to teach No Training on soft Skill areas.	VII) Establish separate institute for Vocatinal teacher's training. VIII) Enhance employability by 1) Demand Driven curriculum 2) Bench marking skill standards 3) Improvising existing Recourses of institutes. 4) Soft, employability & Quality skill development. 5) Trained & motivated trainer. IX) Synchronisation between industry & institute. X) Introducing entrepreneurship development cell at all institutes. Compulsory ISO Certification for institutes XI) 50% of trained should be self Employed, should be a target for HSC Vocational. XII) Non-performance for 3 year's should be penalised by reducing 10% salary or stopping increment.

*****

